

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

DOI: 10.31617/3.2024(137)05
УДК 342.565.4:330.131.5

ДОБРЯНСЬКА Наталія,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри державно-
правових і гуманітарних наук
навчально-наукового інституту
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, 01042, Україна
dobrianska.nataliia@tnu.edu.ua

DOBRIANSKA Nataliia,
PhD (Law), Associate professor,
Associate professor at the Department
of State, Legal and Humanitarian Sciences
of Educational and Scientific Institute
V. I. Vernadsky Taurida National University
33, John McCain St., Kyiv, 01042, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6319-0409

ШКЕЛЕБЕЙ Олександр,
спеціаліст, аспірант кафедри державно-
правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, 01042, Україна
df08100823@tnu.edu.ua

SHKELEBEI Oleksandr,
Full Higher Education, Postgraduate Student
at the Department of State, Legal and
Humanitarian Sciences
V. I. Vernadsky Taurida National University
33, John McCain St., Kyiv, 01042, Ukraine
ORCID: 0009-0009-5050-5342

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ

Розглянуто теоретико-правові та прикладні аспекти проблеми забезпечення ефективності судового контролю крізь призму допустимих меж його здійснення. Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що на тлі зростання ролі адміністративного судочинства в аспекті становлення демократичних засад суспільства виникає потреба у підвищенні ефективності захисту прав, свобод та інтересів особи у публічно-правових відносинах із суб'єктами владних повноважень. Показник такої ефективності має вирішальне значення для формування довіри суспільства до інститутів публічної влади й впевненості в можливості отримання повного і всебічного захисту прав та інтересів у суді у разі виникнення спору із суб'єктом владних повноважень. В основу цього дослідження покладено гіпотезу про те, що критеріями ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві є поновлення порушених прав особи, якщо таке поновлення є можливим, або забезпечення компенсації заподіяної таким порушенням шкоди, а також недопущення або мінімізація можливості здійснення порушення

ENSURING THE EFFECTIVENESS OF JUDICIAL CONTROL

The theoretical, legal and applied aspects of the problem of ensuring the effectiveness of judicial control through the prism of the permissible limits of its implementation are considered. The relevance of this study is due to the fact that in the context of the growing role of administrative justice in the aspect of the formation of the democratic foundations of society, there is a need to increase the effectiveness of protecting the rights, freedoms and interests of the individual in public-legal relations with subjects of power. The indicator of such efficiency is of crucial importance for the formation of public trust in the institutions of public authority and confidence in the possibility of obtaining full and comprehensive protection of rights and interests in court in the event of a dispute with a subject of authority. The basis of this study is the hypothesis that the criteria for the effectiveness of judicial control in administrative proceedings are the restoration of the violated rights of a person, if such restoration is possible, or the provision of compensation for the damage caused by such a violation, as well as the prevention or minimization

Copyright © 2024, Автор(и). Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License 4.0 (CC-BY) Міжнародна ліцензія, (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

цих же прав та інтересів осіб суб'єктом владних повноважень у майбутньому. Крім того, висловлено припущення про те, що головним показником ефективності адміністративного судочинства є високий рівень довіри до судової влади зокрема та держави в цілому, оскільки особливістю адміністративного судочинства є те, що саме адміністративні суди покликані здійснювати захист прав і свобод суб'єкта приватного права у публічно-правових спорах або захищати суспільно значущі інтереси. Для перевірки та підтвердження висунутої гіпотези застосовано низку методів загально-правового та спеціально-юридичного характеру. За допомогою таких методів, як ґносеологічний, аналітичний, дедукції та індукції, формально-юридичний та ін., досліджено й узагальнено підходи науковців у цій сфері. Використовуючи порівняльно-правовий метод, зіставлено теоретичні результати і процесуально-правові механізми досягнення ефективності судового контролю. На підставі цього зіставлення підтверджено висунуту на початку дослідження гіпотезу.

Ключові слова: ефективність, адміністративне судочинство, межі судового контролю, публічно-правовий спір, захист прав та інтересів.

JEL Classification: K41.

of the possibility of violating the same rights and interests of persons by a subject of government authority in the future. The author also suggested that the main indicator of the effectiveness of administrative proceedings is a high level of trust in the judiciary in particular and the state as a whole, since a feature of administrative proceedings is that it is administrative courts that are called upon to protect the rights and freedoms of a subject of private law in public – legal disputes or to protect socially significant interests. In order to verify and confirm the proposed hypothesis, the author applied a number of methods of a general legal and special legal nature. With the help of such methods as epistemological, analytical, deduction and induction, formal-legal, etc., the approaches of scientists in this field were investigated and summarized. Using the comparative legal method, the theoretical results and procedural legal mechanisms for achieving the effectiveness of judicial control were compared. Based on this comparison, the hypothesis put forward at the beginning of the study was confirmed.

Keywords: effectiveness, administrative proceedings, limits of judicial control, public legal dispute, protection of rights and interests.

Вступ

Актуальність цієї теми дослідження зумовлена важливістю тієї ролі, яку відіграє адміністративне судочинство в демократичному суспільстві. Забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи у публічно-правових відносинах із суб'єктом владних повноважень є запорукою підвищення довіри до судової влади зокрема та державної влади в цілому. Для забезпечення такої ефективності законодавством України передбачено різні процесуально-правові механізми, починаючи з покладення обов'язку доказування правомірності спірних рішень, дій або бездіяльності на суб'єкта владних повноважень та закінчуючи можливістю встановлення судового контролю за виконанням судового рішення в адміністративній справі, що набрало законної сили. Водночас, з огляду на визначені у процесуальному законодавстві межі здійснення судового контролю в адміністративному судочинстві, в окремих випадках може виникнути проблема щодо забезпечення ефективності судового захисту. Вирішення цієї прикладної проблеми викликає необхідність проведення наукового дослідження питання забезпечення ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві.

Проблемам ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві присвячено чимало наукових праць таких вчених, як Я. О. Берназюк, В. В. Борякіна, А. А. Волошинов, В. В. Гордєєв, О. Іванченко, Ю. М. Коломієць та ін. Деякі з цих науковців (зокрема Я. О. Берназюк, О. Іванченко та ін.) досліджували систему критеріїв оцінювання ефективності судового захисту прав, свобод та інтересів особи

в публічно-правових спорах. Інші науковці (наприклад В. В. Борякіна та ін.) вивчали лише окремі аспекти ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві.

При цьому огляд наявних наукових праць з цієї проблематики свідчить, що недостатньо дослідженими у науці права залишаються питання щодо способів досягнення високої ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві з одночасним дотриманням встановлених адміністративним процесуальним законодавством меж його здійснення.

Мета цієї статті полягає у визначенні проблемних питань забезпечення ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві крізь призму встановлених меж його здійснення. Для реалізації цієї мети виконані такі завдання: визначено критерії ефективності та межі судового контролю в адміністративному судочинстві; окреслено процесуально-правовий механізм забезпечення судового контролю в адміністративному судочинстві; виявлено проблеми досягнення ефективності захисту прав, свобод та інтересів особи в адміністративному судочинстві.

В основу дослідження покладено гіпотезу про те, що визначені національним законодавством межі здійснення судового контролю за певних умов можуть знижувати ефективність поновлення у правах осіб, які звертаються до адміністративних судів за захистом. Також висловлено припущення про те, що основними критеріями ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві є повне поновлення порушених прав особи, якщо це можливо, або забезпечення компенсації заподіяної таким порушенням шкоди, а також недопущення або мінімізація можливості здійснення порушення цих же прав та інтересів осіб суб'єктом владних повноважень у майбутньому. Водночас головним показником ефективності адміністративного судочинства є високий рівень довіри до судової влади зокрема та держави в цілому.

Для перевірки та підтвердження висунутої гіпотези автор використав низку загальноправових та спеціально-юридичних методів.

Інформаційною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних вчених, норми Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), а також судові рішення Верховного Суду, в яких викладалася правова позиція стосовно ефективності судового захисту порушених прав, свобод або інтересів особи.

Перевірка гіпотези на підставі окресленої методології дослідження проводилася у три етапи. На першому за допомогою гносеологічного, аналітичного, методів дедукції та індукції, формально-юридичного та інших методів досліджено й узагальнено підходи науковців у цій галузі та сформульовано висновки стосовно критеріїв, за якими необхідно оцінювати ефективність судового контролю в адміністративному судочинстві. На цьому ж етапі охарактеризовано межі судового контролю в адміністративному судочинстві. На другому етапі, використовуючи

аналітичні методи та порівняльно-правовий метод, зіставлено теоретичні результати з наявними в КАС України процесуально-правовими механізмами для досягнення ефективності судового контролю. На завершальному етапі за допомогою порівняльно-правових методів та методів правового прогнозування виявлено проблеми забезпечення ефективності судового контролю.

Для досягнення поставленої мети та завдань цієї статті її поділено на три частини, кожна з яких присвячена розкриттю окремих питань, що в комплексі зумовлюють цілісність та ґрунтовність дослідження проблем забезпечення ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві крізь призму визначених меж його здійснення.

У першій частині дослідження визначаються критерії ефективності та межі судового контролю в адміністративному судочинстві, в ній досліджуються наукові підходи до вирішення цього питання та робиться висновок щодо їх переліку.

У другій висвітлюється визначений національним законодавством процесуально-правовий механізм забезпечення судового контролю в адміністративному судочинстві, зокрема на підставі аналізу положень КАС України, а також наукових підходів у цій сфері.

Третя, завершальна частина, присвячена виявленню проблемних аспектів забезпечення ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві з огляду на визначені межі його здійснення.

1. Критерії ефективності та межі судового контролю в адміністративному судочинстві

Одним із ключових питань, дослідження якого дасть змогу розкрити основні проблеми забезпечення ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві, є питання щодо власне критеріїв такої ефективності.

Зокрема, право на ефективний захист прав і свобод закріплено у ст. 13 Конвенції про захист прав та основоположних свобод (1950, 4 листопада) (далі – Конвенція), відповідно до якої кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Водночас у цій нормі не окреслено критерії, за яких засоби правового захисту порушених прав та свобод вважаються ефективними. З огляду на це звернемося до теоретичних розробок у цій сфері.

Науковець Іванченко (2017, с. 222) під критеріями оцінювання ефективності діяльності адміністративних судів пропонує розуміти постійні величини, які уособлюють оптимальні умови, за яких досягається мета діяльності адміністративних судів, певні стандарти якості функціонування системи цих органів.

Керуючись таким підходом, важливо визначити мету та завдання адміністративного судочинства, закладені в КАС України (2005, 6 липня). Такими згідно зі ст. 2 визнаються справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

З огляду на положення вищенаведеної норми КАС України доцільно назвати три показники, за допомогою яких можна оцінити ефективне поновлення у правах, а саме: справедливість, неупередженість та своєчасність. Ці процесуальні вимоги, головним чином, відображають те, в якій мірі адміністративний суд є неупередженим під час вирішення кожного конкретного спору, справедливим, тобто таким, рішення якого ґрунтуються передусім на засадах верховенства права та приймаються протягом розумного строку або строку, визначеного в КАС України.

Стосовно справедливого й ефективного поновлення в правах Конституційний Суд України у своєму Рішенні № 3-рп/2003 (2003, 30 січня) зазначив, що правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, якщо воно відповідає вимогам справедливості та забезпечує ефективне поновлення в правах, що відображено у Конвенції та інших міжнародних актах.

У науковій літературі (Коломієць & Волошинов, 2016, с. 151) зазначається, що досягнення мети адміністративного судочинства як критерій його ефективності означає насамперед усунення між сторонами правового конфлікту й остаточне вирішення (припинення) публічно-правового спору та застосування ефективного способу захисту (відновлення) порушеного права, адекватного спірним матеріальним правовідносинам сторін і конкретним обставинам справи.

Крім досягнення мети та завдань адміністративного судочинства на засадах справедливості та неупередженості, показником ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві є також своєчасність.

Досліджуючи принцип оперативності в аспекті ефективності здійснення адміністративного судочинства, Борякіна (2019, с. 83) звертає увагу, що адміністративне судочинство має бути не стільки економним, скільки оптимальним, що означає оптимальне збалансування своєчасності, тобто дотримання розумних строків, принципу процесуальної економії одночасно із повнотою, всебічністю дослідження обставин справи. На цій підставі вчена робить висновок про нерозривну взаємодію ефективності й економічності адміністративного провадження, а також про те, що принцип процесуальної економії є одним з ефективних механізмів регулювання судових процедур.

В аспекті цього дослідження важливо також встановити межі судового контролю, визначені процесуальним законодавством. Зокрема, критерії, на відповідність яким адміністративний суд перевіряє спірні рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, визначені ч. 2 ст. 2 КАС України.

Тобто поза межами цих критеріїв адміністративний суд не уповноважений втручатися у діяльність суб'єктів владних повноважень, зокрема зобов'язувати їх вчинити певну дію або прийняти конкретне рішення, якщо це є втручанням у дискреційні або виключні повноваження суб'єкта владних повноважень, оцінювати такі рішення або дії на предмет їх доцільності, економічної або іншої ефективності тощо.

2. Процесуально-правовий механізм забезпечення судового контролю в адміністративному судочинстві

Положеннями КАС України передбачено низку гарантій, що є частиною процесуально-правового механізму забезпечення ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві.

У науковій літературі (Гордєєв & Гураленко, 2021, с. 116) такі гарантії називають особливостями адміністративного судочинства, до яких, зокрема, належать: особливості доказування, строк звернення до суду, розподіл судових витрат, особливий розгляд адміністративної справи незначної складності, типової та зразкової справи, наявність письмового або ж скороченого провадження, розмір судового збору, особливості провадження окремих категорій адміністративних справ, судовий контроль, право позивача подати до суду заяву про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень – відповідачем на виконання такого рішення суду тощо.

Крім того, аналіз положень КАС України дає підстави виділити такі гарантії ефективності захисту порушених прав, свобод або інтересів особи в публічних правовідносинах із суб'єктом владних повноважень: визначеність серед завдань адміністративного судочинства саме ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи (ст. 2); визначення граничних строків розгляду адміністративної справи у судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, а також запровадження поняття розумного строку (ст. 4), принципу процесуальної економії (ст. 45); необмеженість обрання адміністративним судом способів захисту порушених прав, свобод чи інтересів (ч. 2 ст. 5); дія принципу верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 6), що також надає суду право не застосовувати акт, що суперечить Конституції України, а застосовувати норми останньої як норми прямої дії з одночасним зверненням до Верховного Суду для вирішення питання про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням (ст. 7); обов'язковість судових рішень та забезпечення їх виконання за допомогою судового контролю (ст. 14, 370 та 382) тощо.

Ці та інші процесуально-правові гарантії забезпечення ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві обумовлюють особливості останнього, про які неодноразово наголошувалося у судовій практиці.

Зокрема, у постанові від 25 жовтня 2022 р. у справі № 200/13288/21 Верховний Суд на підставі ґрунтовного аналізу положень КАС України дійшов висновку, що КАС України орієнтує відповідачів (суб'єктів владних повноважень) забезпечувати ефективний захист прав і свобод до моменту ініціювання особою судового провадження, про що свідчить, зокрема, положення ч. 2 ст. 17 КАС України, зі змісту яких вбачається, що особи, які порушили права і законні інтереси інших осіб, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення позову (Постанова Верховного Суду, 2022).

Звідси обґрунтованим видається висновок Берназюка (2022, с. 139) про те, що ефективно працююча система суб'єктів владних повноважень є тим механізмом, який ефективно захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права й інтереси юридичних осіб, що мінімізує можливість виникнення спорів у публічно-правовій сфері та, відповідно, робить непотрібним звернення до адміністративного суду.

3. Проблеми досягнення ефективності захисту прав, свобод та інтересів особи в адміністративному судочинстві

Попри існування досить дієвих процесуально-правових механізмів забезпечення ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві, на практиці виникають певні проблеми у цій сфері, пов'язані передусім із деякою конкуренцією вимоги ефективності та такими принципами адміністративного судочинства, як офіційність з'ясування всіх обставин справи (певним чином суперечить принципу процесуальної економії), змагальність (вступає у суперечність з покладенням обов'язку доказування, головним чином, на суб'єкта владних повноважень), недопустимість втручання адміністративного суду в дискреційні повноваження суб'єкта владних повноважень (що певним чином обмежує можливості суду в поновленні у правах) та ін.

Ці суперечності на практиці вирішуються адміністративними судами за допомогою досягнення оптимального балансу між приватними правами та інтересами особи й інтересами публічними з урахуванням конкретних обставин у кожній адміністративній справі.

Крім того, норми КАС України містять певні виключення, за наявності яких допускається вихід суду за межі вимог позову, апеляційної чи касаційної скарги (ч. 2 ст. 9), а також випадки, які можуть слугувати підставою для ухвалення адміністративним судом рішення про зобов'язання суб'єкта владних повноважень здійснити конкретну дію або ухвалити конкретне рішення, що не буде вважатися втручанням у дискреційні повноваження відповідача (ст. 245).

Наприклад, у справі № 852/2а-1/24 Верховний Суд вирішував питання обґрунтованості зупинення ухвалою суду апеляційної інстанції провадження у справі з огляду на введення в Україні правового режиму

воєнного стану. У постанові від 25 квітня 2024 р. Верховний Суд дійшов висновку про те, що необґрунтоване зупинення провадження у справі може призвести до затягування строків її розгляду й перебування учасників справи у стані невизначеності, що покладає на національні суди обов'язок здійснити швидкий та ефективний розгляд справи упродовж розумного строку (Постанова Верховного Суду, 2024).

Це означає, що адміністративні суди намагаються на практиці досягти оптимального балансу між протиріччями у принципах адміністративного судочинства та вирішувати питання на користь ефективності судового захисту, проте таким чином, щоб це не заподіяло шкоду іншим засадам.

Висновки

Головним показником ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві є високий рівень довіри до держави в цілому та судової влади зокрема, оскільки саме цей вид контролю спонукає суб'єктів владних повноважень діяти добросовісно, не порушувати права та інтереси осіб, а у разі, якщо таке порушення сталося – поновлювати порушені права або мінімізувати негативні наслідки.

Критеріями ефективності судового контролю в адміністративному судочинстві є справедливе, неупереджене та своєчасне досягнення мети та завдань адміністративного судочинства на засадах верховенства права. Встановлення меж судового контролю може певною мірою знижувати його ефективність, проте слугує важливим стримуючим фактором у контексті поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову.

У практиці адміністративних судів склався сталий підхід, відповідно до якого, з урахуванням конкретних обставин справи та на підставі оптимального балансу між приватними правами особи і публічними інтересами, перевага надається ефективному поновленню у правах, для чого у КАС України є спеціальні процесуальні механізми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCE

Берназюк, Я. О. (2022). Критерії ефективності судового захисту прав, свобод та інтересів особи у публічно-правових спорах. <i>Право і суспільство</i> , (3), 136–141.	Bernaziuk, Ya. O. (2022). Criteria for the effectiveness of judicial protection of the rights, freedoms and interests of a person in public legal disputes. <i>Law and society</i> , (3), 136–141.
Борякіна, В. В. (2019). Принцип оперативності в аспекті ефективності здійснення адміністративного судочинства. <i>Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право</i> , (26), 82–84.	Boriakina, V. V. (2019). The principle of efficiency in the aspect of the effectiveness of administrative proceedings. <i>Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Law</i> , (26), 82–84.
Гордєєв, В. В., & Гураленко, Н. А. (2021). Основні особливості адміністративного судочинства. <i>Держава та регіони. Серія: Право</i> , 4(74), 112–117.	Gordieiev, V. V., & Guralenko, N. A. (2021). Main features of administrative proceedings. <i>State and regions. Series: Law</i> , 4(74), 112–117.

Іванченко, О. (2017). Система критеріїв оцінювання ефективності діяльності судів під час надання судових послуг. <i>Підприємництво, господарство і право</i> , (11), 222–225.	Ivanchenko, O. (2017). System of criteria for evaluating the effectiveness of courts during the provision of court services. <i>Entrepreneurship, economy and law</i> , (11), 222–225.
Кодекс адміністративного судочинства України № 2747-IV (2005, 6 липня). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text	Administrative Judicial Code of Ukraine No. 2747-IV (July 6, 2005). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text
Коломієць, Ю. М., & Волошинов, А. А. (2016). Деякі проблеми забезпечення ефективності адміністративного судочинства. <i>Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави</i> (с. 150–152). Одеса.	Kolomiets, Yu. M., & Voloshynov A. A. (2016). Some problems of ensuring the effectiveness of administrative proceedings. <i>The role and place of law enforcement agencies in the development of a democratic legal state</i> (pp. 150–152). Odesa.
Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). (1950, 4 листопада). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text	Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (with additional protocols) (November 4, 1950). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
Постанова Верховного Суду у справі № 200/13288/21 (2022, 25 жовтня). https://reyestr.court.gov.ua/Review/106939906	Resolution of the Supreme Court No. 200/13288/21 (October 25, 2022). https://reyestr.court.gov.ua/Review/106939906
Постанова Верховного Суду у справі № 852/2а-1/24 (2024, 25 квітня). https://reyestr.court.gov.ua/Review/118633929	Resolution of the Supreme Court No. 852/2a-1/24 (April 25, 2024). https://reyestr.court.gov.ua/Review/118633929
Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2003 (2003, 30 січня). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03#Text	Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-rp/2003 (January 30, 2003). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03#Text

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що вони не мають фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не мають відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору.

Автори не отримували прямого фінансування для цього дослідження.

Добрянська Н., Шкелебей О. Забезпечення ефективності судового контролю. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 6. С. 69–77. Серія. Юридичні науки. [https://doi.org/10.31617/3.2024\(137\)05](https://doi.org/10.31617/3.2024(137)05)

Надійшла до редакції 03.07.2024.

Прийнято до друку 17.07.2024.

Публікація онлайн 16.12.2024.